

Đền thờ Lý Nam Đế - vị hoàng đế đầu tiên của nước ta tại tỉnh Phú Thọ

ISSN: 2734-9195 10:15 05/03/2026

Di tích Đền thờ vua Lý Nam Đế và lăng mộ của Ngài tại xã Vạn Xuân, tỉnh Phú Thọ có ý nghĩa lịch sử, giá trị văn hóa tâm linh đặc biệt quan trọng bởi lòng tôn kính, tri ân công đức người Anh hùng dân tộc có công giữ nước của dân tộc Việt Nam...

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**

Tỉnh Phú Thọ được biết đến không chỉ bởi Đền Hùng linh thiêng - nơi thờ tự Tổ tiên của người Việt, mà còn là kinh đô đầu tiên của nước ta - nơi các vua Hùng chọn làm đất khởi nghiệp sơn hà; dựng nên nhà nước Văn Lang - quốc gia sơ khai trong lịch sử Việt Nam. Một vùng đất "*sơn châu thủy tự*" hùng vĩ, linh thiêng đã trở thành bến hẹn cho những hành trình du lịch tâm linh, lịch sử, văn hóa và sinh thái đồng quê. Trong các di tích của Phú Thọ, không thể không nhắc tới di tích lịch sử đền thờ vua Lý Nam Đế.

Đền thờ Lý Nam Đế tại xã Vạn Xuân, huyện Tam Nông (cũ), tỉnh **Phú Thọ** là di tích lịch sử quan trọng gắn liền với nơi mất và lăng mộ của vị hoàng đế đầu tiên trong lịch sử Việt Nam. Đây là nơi thờ tự vị anh hùng dân tộc Lý Bí (Lý Nam Đế), người đã có công đánh đuổi quân Lương, lập nên nhà nước Vạn Xuân độc lập vào thế kỷ thứ VI.

Đền thờ Lý Nam Đế (Phú Thọ). Ảnh: dulichphutho.com.vn

Đầu thế kỷ thứ VI, nước ta bị nhà Lương ở phương Bắc đô hộ. Dưới ách thống trị của chúng, nhân dân ta vô cùng cực khổ, phải chịu hàng trăm thứ thuế, lòng oán hận ngày càng tăng. Nhà Lương còn thực hiện chính sách phân biệt đẳng cấp khắt khe, làm cho mâu thuẫn trong nội bộ quan lại đô hộ cũ và mới ở Giao Châu sâu sắc, nhất là giữa chính quyền đô hộ nhà Lương với tầng lớp quý tộc người Việt. Lòng bất mãn của tầng lớp quý tộc người Việt với chính quyền đô hộ ngày càng lên cao trong lúc mâu thuẫn giữa nhân dân với bọn đô hộ đã sâu sắc cực điểm. Đó chính là thời cơ chín muồi cho sự bùng nổ cuộc khởi nghĩa Lý Bí vào năm 542.

Lý Bí tức (Lý Bôn), sinh ngày 12 tháng 9 năm Quý Mùi (17/10/503). Quê hương của ông là thôn Cổ Pháp, xã Tiên Phong, huyện Phổ Yên (cũ), tỉnh Thái Nguyên. Ông là một người khôi ngô, tuấn tú, học rộng, hiểu sâu, ít người sánh kịp. Nhờ có tài kiêm văn võ, Lý Bí được tôn làm thủ lĩnh địa phương.

Thấy nhân dân ta vô cùng thống khổ dưới sự đô hộ tàn ác của triều đình nhà Lương mà đứng đầu là tên thứ sử Tiêu Tư, tháng Giêng năm Nhâm Tuất (542), Lý Bí lãnh đạo nhân dân khởi binh tấn công quân Lương. Thứ sử Tiêu Tư khiếp sợ bỏ chạy về nước, chưa đầy 3 tháng Lý Bí đã chiếm được hầu hết các quận, huyện và thành Long Biên. Nhà Lương sai tướng đem quân sang phản công chiếm lại. Lý Bí đã cho quân mai phục đánh tan bọn xâm lược.

Đền thờ Lý Nam Đế (Phú Thọ). Ảnh: dulichphutho.com.vn

Đầu năm 543, vua Lương lại huy động binh mã sang xâm chiếm nước ta một lần nữa. Lý Bí chủ động đem quân đón đánh giặc ở bán đảo Hợp Phố, quân Lương bị tiêu diệt gần hết. Các tướng giặc là Tôn Quynh và Lý Tử Hùng phải chạy về Quảng Châu. Chiến thắng này giúp Lý Bí kiểm soát toàn bộ Giao Châu, tức là miền Bắc Bộ và Bắc Trung Bộ Việt Nam, cộng thêm quận Hợp Phố thuộc Quảng Đông, Trung Quốc hiện nay.

Tháng 5 năm Quý Hợi (543) vua Lâm Ấp mang quân xâm chiếm quận Nhật Nam và đánh lên quận Cửu Đức. Lý Bí sai lão tướng Phạm Tu cầm quân vào Nam đánh giặc. Phạm Tu đánh tan quân Lâm Ấp ở Cửu Đức (Hà Tĩnh), khiến vua Lâm Ấp phải bỏ chạy.

Tháng 2 năm Giáp Tý (544) Lý Bí xưng Lý Nam Đế, niên hiệu là Thiên Đức, đặt tên nước là Vạn Xuân, ý mong xã tắc truyền đến muôn đời, đóng đô ở Long Biên. Triều đình gồm có hai ban văn võ. Tướng Phạm Tu đứng đầu hàng quan võ. Tinh Thiều đứng đầu hàng quan văn, Triệu Túc được phong là Thái phó, Triệu Quang Phục là con của lão tướng Triệu Túc, trẻ tuổi có tài được phong làm Đại tướng.

Đền thờ Lý Nam Đế (Phú Thọ). Ảnh: dulichphutho.com.vn

Lý Bí là vị hoàng đế đầu tiên của nước ta. Đây cũng là lần đầu tiên trong lịch sử dân tộc, người Việt đã tự xây dựng cho mình một cơ cấu nhà nước mới theo chế độ tập quyền trung ương.

Lý Nam Đế còn cho đúc tiền đồng để tiêu dùng trong nước. Đây là tiền đồng đầu tiên của nước ta.

Lý Nam Đế sai dựng một ngôi chùa lớn ở phường Yên Hoa (Yên Phụ), lấy tên là Khai Quốc (mở nước). Chùa Khai Quốc nay là chùa Trấn Quốc bên Hồ Tây, Hà Nội.

Đầu năm Ất Sửu - 545, nhà Lương cử Dương Phiêu làm thứ sử Giao Châu cùng với tên tướng khát máu Trần Bá Tiên chia làm hai đường thủy bộ kéo sang xâm lược nước ta. Lý Nam Đế đem quân chặn đánh bọn xâm lược ở vùng sông Lục Đầu (Hải Dương), nhưng vì ít quân không cản được giặc, vua phải lui quân về giữ thành ở cửa sông Tô Lịch (Hà Nội), quân địch hung hãn tấn công ác liệt, lão tướng Phạm Tu đã hy sinh. Lý Nam Đế phải rút quân vào miền núi Vĩnh Phúc và đóng thủy quân tại hồ Điển Triệt (huyện Lập Thạch, tỉnh Vĩnh Phúc (cũ), nay thuộc tỉnh Phú Thọ). Trần Bá Tiên là tên tướng giặc rất xảo quyệt, hăn lợi dụng một đêm mưa to gió lớn đã thúc quân đánh úp quân Lý Nam Đế. Nhà vua phải rút quân về động (đơn vị dân cư cổ) Khuất Lão, nay thuộc huyện Tam Nông (cũ), tỉnh Phú Thọ.

Đền thờ Lý Nam Đế (Phú Thọ). Ảnh: dulichphutho.com.vn

Tại động Khuất Lão, Lý Nam Đế bị ốm nặng đã trao quyền cho Triệu Quang Phục tiếp tục cuộc kháng chiến chống quân Lương. Ngày 20 tháng 3 năm Mậu Thìn (13/4/548) Lý Nam Đế mất. Để tưởng nhớ Lý Nam Đế, người anh hùng dân tộc mở đầu nền độc lập tự chủ của đất nước ta, nhân dân nhiều nơi lập đền thờ ghi nhớ công đức của ông theo nghi lễ thờ vua. Chỉ tính riêng ở miền Bắc nước ta đã có hơn 200 đền thờ Lý Nam Đế và các tướng của ông. Nhưng chỉ duy nhất ở xã Vạn Xuân, huyện Tam Nông (cũ), tỉnh Phú Thọ có đền thờ tại nơi Ngài mất và Lăng mộ của nhà vua.

Đền thờ Lý Nam Đế (Phú Thọ). Ảnh: dulichphutho.com.vn

Vua Lý Nam Đế mất, thi hài ông được an táng ngay trong động Khuất Lão. Trải qua hàng nghìn năm lịch sử, lăng mộ của ông được nhân dân chăm sóc và thờ

tự. Năm 2010, được sự đồng ý của Ủy ban nhân dân tỉnh Phú Thọ, Ủy ban nhân dân huyện Tam Nông đã tiến hành phục hồi xây dựng lại lăng mộ, đền thờ vua trên nền móng cũ tại gò Cổ Bồng nhằm tôn vinh vị Hoàng đế đầu tiên của dân tộc, cho xứng tầm với tên tuổi và công lao của ông và các tướng sỹ.

Đền thờ Lý Nam Đế nằm trên khu đất rộng tại gò Cổ Bồng thuộc động Khuất Lão xưa. Khu vực này được mô tả là vùng đất "*son châu thủy tự*", có ý nghĩa lớn về mặt tâm linh và lịch sử.

Năm 2016 - 2017, địa phương xây dựng đường vào, sân vườn, trồng cây, xây dựng bậc lên xuống tường rào, cải tạo ao thả cá và một số hạng mục phục vụ Lễ dâng hương và hành lễ để du khách thập phương về thăm viếng.

Đền thờ Lý Nam Đế cách trung tâm thành phố Việt Trì (cũ) khoảng 20 km về phía Tây. Du khách đến tham quan di tích có thể đi theo tuyến đường bộ hoặc đường thủy, trong đó đường bộ là phổ biến và thuận tiện hơn cả.

Với tổng diện tích hơn 5ha, mở đầu cho khuôn viên đền thờ Lý Nam Đế là Nghi môn tứ trụ mở 3 lối đi, được xây dựng theo kiểu dáng truyền thống với 2 trụ lớn trên đỉnh đắp 4 hình chim phượng nhìn ra 4 phía, chống đuôi vào nhau. Hai trụ nhỏ đỉnh đắp hình lân trong tư thế chầu vào.

Lăng mộ Lý Nam Đế với kiến trúc theo lối "*Tiền nhất, hậu nhất*" gồm 2 tòa: Tiền tế và Hậu cung. Nội thất kiến trúc trang trí diềm cửa võng, hoành phi câu đối, bài trí thờ tự uy nghi, lộng lẫy. Bệ thờ để hương khói thờ cúng tượng niệm Lý Nam Đế. phía trên đắp nổi chữ Thiên Đức.

Đền thờ Lý Nam Đế bố cục mặt bằng kiến trúc kiểu chữ Đinh gồm hai tòa: Đại bái và Hậu cung. Chính điện đền thờ, giữa có ban thờ đặt tượng Lý Nam Đế ngồi trên ngai bằng đồng, tướng mạo oai phong, lẫm liệt. Nội thất đền thờ trang nghiêm với những bức diềm cửa võng, cột gỗ cao treo câu đối, hoành phi; nghi môn chạm trổ tinh tế, sơn thếp vàng kim lộng lẫy.

Hàng năm tại di tích đền thờ và lăng mộ vua Lý Nam Đế trên gò Cổ Bồng xã Vạn Xuân, chính quyền và nhân dân địa phương đều tổ chức các ngày lễ và ngày cầu như sau: Lễ tháng Giêng (từ mùng 4 đến 7) kỷ niệm ngày vua ra quân là lớn nhất, đông vui nhất và có nhiều trò chơi vui khỏe, khéo léo mang tính chất hội làng vào dịp đầu xuân. Các nghi lễ và trò chơi trong dịp đầu xuân để ghi nhớ, mô phỏng các chiến công của các bậc tiền bối trong sự nghiệp dựng nước và giữ nước. Ngày 12/3 kỷ niệm ngày vua lên ngôi. Ngày 20/3 âm lịch - ngày vua mất tổ chức lễ dâng hương tưởng niệm, ngày 12/9 kỷ niệm ngày vua sinh.

Di tích Đền thờ vua Lý Nam Đế và lăng mộ của Ngài tại xã Vạn Xuân, tỉnh Phú Thọ có ý nghĩa lịch sử, giá trị văn hóa tâm linh đặc biệt quan trọng bởi lòng tôn kính, tri ân công đức người Anh hùng dân tộc có công giữ nước của dân tộc Việt Nam, thể hiện đạo lý "*Uống nước nhớ nguồn*", đồng thời phát huy bản sắc văn hóa, lòng tự hào, tự tôn dân tộc, góp phần giáo dục truyền thống yêu nước cho các thế hệ hôm nay và mai sau.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**